

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مدیریت تحصیلات تکمیلی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه جغرافیا

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری

عنوان پایان نامه:

تحلیل توزیع فضایی خدمات عمومی شهری با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی شهر سمیرم)

استاد راهنما:

دکتر اکبر کیانی

استاد مشاور:

دکتر غلامعلی خمر

تهیه و تدوین:

فاطمه نصیری

تقدیم به:

تقدیم به روح پاک پدرم

که به من توان زیستن داد

و بهمنین دستان پر مهر مادرم

که امید را در دلم کاشت

تقدیم به همسر عزیزم (حمید) آنکه وجودش که ما بخش زیدیکم شد و امید را هم برای رسیدن به اوج زندگی

تقدیم به برادرانم و خواهرانم و به خاطر فداکاری ما، صبر و سکینایی بی دریغشان

و تقدیم به کسانی که دوستان دارم و یار و یاور من در این پایان نامه بودند.

تقدیم به مردمان سرزمین هزار چشمه، شهر سیب، شهر زیبای سمیرم

شکر و قدردانی

سپاس بی‌نیات خدای را که دریای بی‌نهایتش بخشش است و بال فضل، بر کائنات کثوره و سایه لطف برندگان کسترده و بانست خود، مرابه زینت ایمان آراسته و در خیمه لطف منزل داده است. چگونگی شکر او را گویم که منت را بر من تمام کرده و از سر رحمت خود، مراد زمره جوندگان علم و دانش قرار داده است. من چگونگی نوای لک احمد سر دهم که این نوای ارادت، خود از بی‌شمار نعمت‌های اوست و محتاج لک احمدی دیگر. تمام مهابت من در طول تحصیل، نه دست یازیدن به درجه‌ای از دانش، بلکه فراسوی آن تله در نزد استادانی بوده است که خود دریایی از معرفت بودند و سهم من پر تویی از تشعشع معرفت ایشان بر اندیشه بوده است. به حکم ادب و احترام بر خود لازم می‌دانم تا از کسانی که مراد طی مراحل مختلف این تحقیق یاری نموده اند کمال شکر و قدردانی را داشته باشم. از زحمات بی‌دریغ جناب آقای دکتر اکبر کلبانی که راهنمایی این پایان نامه را پذیرا بودند و با بصیرت علمی، آگاهی و دقت نظر، همواره در طول این تحقیق یاری ام نمودند، کمال شکر و سپاسگزاری را دارم.

از جناب آقای دکتر غلامعلی خمر که زحمت مشاوره این پایان نامه را پذیرفتند و همواره در طول این تحقیق از مساعدت‌های علمی ایشان بهره‌مند بودم، قدردانی می‌نمایم. از مشاوره اساتید بزرگوار گروه جغرافیا و دانشگاه زابل در فرایند تصویب طرح تحقیق نهایت سپاس و قدردانی را دارم.

در پایان از بگلاسی‌های خوبم آقایان حسام الدین صالح کوهری، علی اکبر کاظمی، ابوالفضل سرداری، علی اسکبوس، علی خسروی، هدایت احمدی، خانم هاراضیه دولتی، سعیده سلیمی راد، نجمه شمس الدین سعید، هم‌اتاقی‌های عزیزم فنیسه مهتانی، فریده رگی، ندا اله وردی، سحر سعادت، وثیقه میرباقری، هدیه تیزچنگ، مریم مهرآورد و دوستان خوبم فاطمه مشایخی، سوسن حسینی، اسارگی، سمیه بولان، عاطفه عنانی، فرشته محمدی، سایر دوستان که هر یک به نوعی زمینه انجام بهتر، این تحقیق را فراهم کرده‌اند، صمیمانه شکر می‌نمایم.

چکیده

یکی از راه‌های دستیابی به توسعه پایدار شهری، فراهم نمودن امکانات و خدمات مورد نیاز شهروندان ساکن در محلات شهری است. سازمان فضایی متعادل در شهرها نوعی از پایداری شهری است و زمانی محقق خواهد شد که هماهنگی و سازگاری منطقی بین پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در شهرها به وجود آید. از این رو هدف پژوهش حاضر تحلیل توزیع خدمات عمومی شهری در بین محلات شهر و ارتباط آن با تراکم جمعیت، همچنین شناسایی محلات پایدار در دسترسی به این نوع خدمات می‌باشد. در این پژوهش شهر سمیرم با هفت محله مورد بررسی قرار گرفته است. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد. در این راستا تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Arc GIS 10، نرم‌افزار SPSS و مدل TOPSIS صورت گرفته و نتایج در قالب نقشه، جداول، نمودار و تصاویر منتج از یافته‌های تحقیق ارائه گردیده است. بر اساس مدل تاپسیس و با استفاده از ۱۰ شاخص خدمات عمومی شهری، محله خواجگان و دهان به عنوان پایدارترین محلات، دلگر و ماندگار تا حدودی پایدار و محلات قلعه، جنگل و کوشک ناپایدارترین محلات، از نظر توزیع خدمات شناخته شده‌اند. ارتباط بین پراکنش جمعیت و توزیع خدمات بر اساس ضریب اسپیرمن ۰/۶۷۸ بوده که نشان‌دهنده ارتباط مستقیم بین این دو متغیر است. با توجه به تحلیل‌ها، توزیع خدمات در سطح محلات شهر سمیرم عادلانه نمی‌باشد. بنابراین، برقراری ارتباط منطقی و هماهنگی بین پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در محلات هفتگانه شهر سمیرم برای نیل به پایداری ضروری به نظر می‌رسد.

کلمات کلیدی: تحلیل فضایی - پراکنش جمعیت، توزیع خدمات، عدالت فضایی، پایداری محلات، شهر

سمیرم

فصل اول: مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه	۲
۱-۲- طرح و بیان مسئله تحقیق	۳
۱-۲-۱- سؤالات تحقیق	۷
۱-۲-۲- فرضیات تحقیق	۷
۱-۳- پیشینه تحقیق	۷
۱-۳-۱- تحقیقات داخلی	۷
۱-۳-۲- تحقیقات خارجی	۱۰
۱-۴- اهداف تحقیق	۱۱
۱-۵- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق	۱۲
۱-۶- محدوده‌های موضوعی، مکانی و زمانی تحقیق	۱۳
۱-۷- موانع و محدودیت‌های انجام تحقیق	۱۳

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

پیش درآمد	۱۶
۲-۱- مفهوم فضا	۱۶
۲-۲- سازمان فضایی	۱۷
۲-۳- ساختار فضایی	۱۸
۲-۴- برنامه‌ریزی فضایی	۱۸
۲-۵- فضای شهری	۱۹
۲-۶- تحلیل فضایی	۱۹
۲-۷- روش تحلیل فضایی	۲۰
۲-۸- الگوهای پراکنش فضایی	۲۰
۲-۹- پراکنش مکانی	۲۱
۲-۱۰- مفهوم خدمات	۲۱

- ۲۲-۱-۱- اهمیت و تعریف خدمات شهری.....
- ۲۴-۱-۲- تعاریف و تقسیمات عمومی خدمات.....
- ۲۵-۱۱- عوامل مؤثر در توزیع فضایی خدمات شهری.....
- ۲۶-۱۲- توسعه‌ی پایدار.....
- ۲۷-۱۳- نقش خدمات در توسعه.....
- ۲۸-۱۴- دسترسی به خدمات شهری و عدالت اجتماعی.....
- ۳۰-۱۵- توسعه‌ی پایدار و عدالت اجتماعی.....
- ۳۳-۱۶- محله.....
- ۳۴-۱۶-۱- تعریف محله پایدار.....
- ۳۵-۱۶-۲- معیارهای محله پایدار.....
- ۳۵-۱۷-۲- نظریه‌ها و مکتب‌های مرتبط با خدمات شهری.....
- ۳۵-۱۷-۱- دیدگاه عدالت فضایی و عدالت جغرافیایی.....
- ۳۶-۱۷-۲- دیدگاه سیستمی خدمات شهری.....
- ۳۸-۱۷-۳- دیدگاه برنامه‌ریزان مکانی.....
- ۳۹-۱۷-۴- دیدگاه کارکردگرایی در شهر.....
- ۴۱-۱۷-۵- دیدگاه ساختارگرایی.....
- ۴۳-۱۷-۶- کاربرد دیدگاه جغرافیای اکولوژیک و شهر در خدمات شهری.....
- ۴۴-۱۷-۷- نظریه توسعه پایدار شهری.....
- ۴۵-۱۷-۸- نظریه سلامت روان.....
- ۴۵-۱۷-۹- دیدگاه مکتب‌های فضایی.....
- ۴۷-۱۸- نتیجه‌گیری.....

فصل سوم: مواد و روش‌ها

- ۵۰- پیش درآمد.....
- ۵۰-۳-۱- ویژگی جغرافیای طبیعی.....
- ۵۰-۳-۱-۱- موقعیت و وسعت.....
- ۵۲-۳-۲- ویژگی‌های اقلیمی.....
- ۵۲-۳-۲-۱- درجه حرارت و دما.....

۵۳.....	۳-۲-۲- باد
۵۴.....	۳-۲-۳- روزهای یخبندان
۵۴.....	۳-۲-۴- بارندگی
۵۵.....	۳-۲-۵- رطوبت
۵۶.....	۳-۳- پوشش گیاهی
۵۷.....	۳-۴- منابع آب و نحوه تأمین آب شهر
۵۷.....	۳-۴-۱- آبهای زیرزمینی
۵۷.....	۳-۴-۲- آب‌های سطحی
۵۸.....	۳-۵- ویژگی‌های جغرافیای انسانی
۵۸.....	۳-۵-۱- پیشینه تاریخی
۵۹.....	۳-۵-۲- وجه تسمیه
۵۹.....	۳-۵-۳- جمعیت
۶۰.....	۳-۵-۴- وضعیت اقتصادی
۶۱.....	۳-۵-۵- ساختار فضایی کالبدی شهر سمیرم
۶۲.....	۳-۶- روش شناسی تحقیق
۶۳.....	۳-۷- جامعه آماری تحقیق
۶۴.....	۳-۸- روش و ابزار گردآوری داده‌ها و اطلاعات
۶۴.....	۳-۴- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۶۵.....	۳-۴-۱- مدل تاپسیس (ToPSIS)
۶۶.....	۳-۴-۲- سیستم اطلاعات جغرافیایی
۶۶.....	وظایف اصلی یک سیستم اطلاعات جغرافیایی
۶۸.....	۳-۵- جمع‌بندی
	فصل چهارم: یافته‌های تحقیق
۷۱.....	پیش درآمد
۷۲.....	۴-۱- جامعه آماری
۷۲.....	۴-۲- شاخص‌های خدمات شهری
۷۲.....	۴-۳- تحلیل پراکنش خدمات شهری در سطح محلات شهر سمیرم

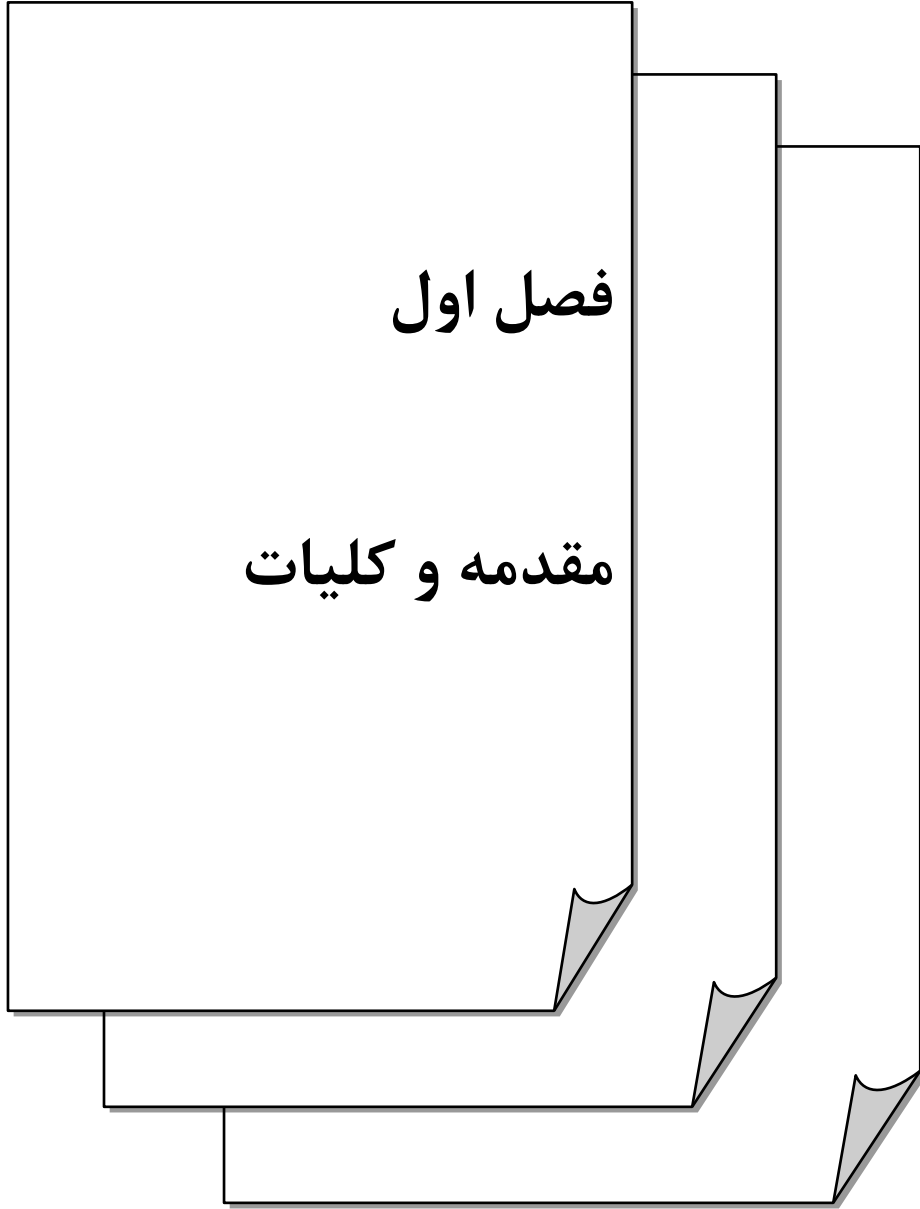
- ۷۲..... ۴-۳-۱- محله خواجهگان
- ۷۳..... ۴-۳-۲- محله قلعه
- ۷۴..... ۴-۳-۳- محله دهان
- ۷۵..... ۴-۳-۴- محله دلگر
- ۷۶..... ۴-۳-۵- محله جنگل
- ۷۷..... ۴-۳-۶- محله کوشک
- ۷۸..... ۴-۳-۷- محله ماندگار
- ۷۹..... ۴-۳-۸- تحلیل پراکنش خدمات شهری در سطح شهر سمیرم
- ۸۰..... ۴-۴- رتبه بندی محلات شهر سمیرم از نظر توزیع و پراکنش خدمات شهری با استفاده از مدل تاپسیس...
- ۹۲..... ۴-۵- ارتباط بین پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در سطح محلات شهر سمیرم
- ۹۴..... ۴-۶- ارتباط بین توزیع خدمات و مساحت محلات شهر سمیرم
- ۹۶..... ۴-۷- آزمون فرضیه‌ها
- ۹۶..... ۴-۷-۱- فرضیه اول
- ۹۷..... ۴-۷-۲- فرضیه دوم
- ۹۷..... ۴-۸- خلاصه و نتیجه‌گیری
- ۹۹..... ۴-۹- پیشنهادات
- ۱۰۲..... منابع و مأخذ

جدول: (۳-۱) میانگین بلند مدت عوامل جوی سمیرم طی دوره ۲۰ ساله (۸۵-۱۳۶۵).....	۵۳
جدول (۳-۲): چگونگی تغییرات جمعیتی شهر سمیرم طی دوره ۹۰-۱۳۳۵.....	۶۰
جدول (۳-۳). تقسیمات کالبدی، جمعیتی و تراکم جمعیتی شهر سمیرم در سال ۱۳۹۰.....	۶۳
جدول (۴-۱). توزیع خدمات شهری در محلات شهر سمیرم.....	۸۱
جدول (۴-۲). ماتریس تصمیمگیری شاخصهای خدمات شهری.....	۸۲
جدول (۴-۳). کمی کردن شاخص های خدمات شهری.....	۸۳
جدول (۴-۴) - اوزان شاخصها بر اساس روش آنتروپی شانون.....	۸۴
جدول (۴-۵) وزندهی به شاخصها با استفاده از روش آنتروپی شانون.....	۸۴
جدول (۴-۶). ماتریس بیمقیاس شده موزون.....	۸۵
جدول(۴-۷) رتبه بندی محلات سمیرم با استفاده از روش تاپسیس.....	۹۰
جدول (۴-۸) محاسبه ضریب اسپیرمن بین رتبه جمعیت و رتبه خدمات در محلات شهر سمیرم.....	۹۳
جدول (۴-۹) محاسبه ضریب پیرسون بین مساحت محلات و نمرات استاندارد تاپسیس.....	۹۵

شکل (۳-۱): موقعیت جغرافیایی شهر سمیرم در استان و کشور.....	۵۱
شکل (۳-۲): تعداد روزهای یخبندان ماهانه سمیرم طی دوره ۸۵-۱۳۶۵.....	۵۴
شکل ۳-۳- بارش ماهانه شهر سمیرم.....	۵۵
شکل (۳-۴) رژیم رطوبتی شهر سمیرم.....	۵۶
شکل (۳-۵): تصویر محله قلعه، قدیمیترین محله شهر سمیرم.....	۵۸
شکل (۳-۶): نمایی از شهر سمیرم.....	۶۲
شکل (۳-۷): پراکندگی توزیع مراکز خدماتی در شهر سمیرم.....	۶۴
شکل (۴-۱): پراکندگی خدمات شهری در محله خواجهگان.....	۷۳
شکل (۴-۲): پراکندگی خدمات شهری در محله قلعه.....	۷۴
شکل (۴-۳): پراکندگی خدمات شهری در محله دهان.....	۷۵
شکل (۴-۴): پراکندگی خدمات در محله دلگر.....	۷۶
شکل (۴-۵): پراکندگی خدمات در محله جنگل.....	۷۷
شکل (۴-۶): پراکندگی خدمات در محله کوشک.....	۷۸
شکل (۴-۷): پراکندگی خدمات در محله ماندگار.....	۷۹
شکل (۴-۸): پراکنش خدمات در سطح شهر سمیرم.....	۸۰
شکل (۴-۹): رتبه‌بندی محلات شهر سمیرم از نظر توزیع خدمات شهری.....	۹۲

فصل اول

مقدمه و کلیات

۱-۱- مقدمه

توزیع فضایی متعادل خدمات شهری از مهم‌ترین نشانه‌های عدالت فضایی در شهرها به شمار می‌رود. عدالت اجتماعی در شهر یعنی تداوم حفظ منافع گروه‌های اجتماعی متفاوت بر اساس گسترش بهینه منابع شهری، درآمدها و هزینه‌ها (gray, 2007, 27). مسأله مهم در توزیع عادلانه امکانات به عنوان راهبرد عدالت اجتماعی، چگونگی توزیع خدمات و توانایی‌ها بین نواحی شهری است (Harvey, 1996, 97). عدالت فضایی در شهرها بدان معناست که مکان زندگی هر فرد - حاصل از تقسیم کار اجتماعی - وی را از استحقاق حقوق اجتماعی محروم نکند. نابرابری‌های فضایی، تنها هنگامی موجه می‌باشد که بهبود حیات همگانی را در پی داشته باشد (اطهاری، ۱۳۸۱: ۲۸). با بررسی میزان نابرابری‌ها در توزیع خدمات و شناسایی الگوی فضایی بی‌عدالتی در سطح شهر می‌توان پی برد که کدام یک از خدمات در وضعیت نامناسب‌تری هستند و بی‌عدالتی‌ها بیشتر در کدام بخش و محله‌ی شهری تمرکز یافته است تا از این طریق، مدیریت شهری با عمل آگاهانه در توزیع فضایی خدمات عمومی و منافع اجتماعی، نابرابری‌های فضایی را کاهش داده و کیفیت زندگی را ارتقاء و توسعه پایدار شهری را تضمین نماید. وجود نابرابری و عدم تعادل فضایی در بین ساکنین نواحی مختلف یک شهر به هیچ وجه پدیده‌ای جدید در هیچ یک از شهرهای جهان نیست، اما در کشورهای در حال توسعه به دلیل فاحش بودن تفاوت‌های اجتماعی - اقتصادی، نابرابری و عدم تعادل فضایی شهرها تشدید شده است (عبدی دانشپور، ۱۳۸۷: ۳۷). ساختار فضایی متعادل در شهرها نوعی از پایداری شهری است و زمانی محقق خواهد شد که هماهنگی و سازگاری منطقی بین پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در شهرها به وجود آید. آنچه مسلم است، این است که پایداری شهری گونه‌ای از توسعه پایدار است که محیط‌ها و فضاهای شهری را در برمی‌گیرد (Drakakis smit, 2000.8-9). از آنجا که خدمات شهری ساختاردهنده‌ی

شکل و ماهیت کالبدی، اجتماعی و فضایی شهر می‌باشد، بی‌عدالتی در نحوه‌ی توزیع آن تأثیر جبران‌ناپذیری بر ساختار، ماهیت شهر و جدایی‌گزینی طبقاتی محلات شهر می‌گذارد. با توجه به مطالب عنوان شده لزوم توجه به پراکنش و تأثیرگذاری خدمات در ساختار فضایی بیش از پیش حائز اهمیت است.

بر این اساس نگارنده با توجه به اهمیت موضوع به این مهم پرداخته و شهر سمیرم را به عنوان نمونه انتخابی مورد مطالعه قرار داده است. در این راستا پژوهش حاضر در قالب چهار فصل سازمان یافته است که عبارتند از:

در فصل اول؛ چارچوب پژوهش همراه با طرح مسأله، ضرورت و اهداف پژوهش، فرضیه‌های پژوهش و برخی از تجربیات گذشته در قالب پیشینه پژوهش بیان شده است.

در فصل دوم؛ مباحث نظری پژوهش پیرامون موضوع تحقیق در قالب نظریات و دیدگاه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل سوم؛ متدولوژی و روش‌های مورد استفاده در پژوهش و همچنین معرفی منطقه، مطالعاتی از جنبه‌های طبیعی و انسانی مورد بررسی قرار گرفته و چشم‌انداز وضع موجود در قالب نقشه پراکندگی مراکز خدماتی ترسیم و بیان گردیده است.

در فصل چهارم؛ یافته‌های حاصل از تحقیق و آزمون فرضیات بیان گردیده و در نهایت جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادات ارائه شده است.

۲-۱- طرح و بیان مسئله تحقیق

انقلاب صنعتی رشد شتابان شهرها را در پی داشت؛ در نتیجه شهرها به طور ناموزونی شروع به توسعه نمودند. رشد بی‌قواره فیزیکی و کالبدی، شهرها را با کمبود شدید خدمات آموزشی، بهداشتی و درمانی، گذران اوقات فراغت و... روبرو کرد (قره‌نژاد، ۱۳۷۶: ۹۲). این رشد سریع و رو به

توسعه مشکلات عمده اجتماعی، اقتصادی و فضایی مانند دسترسی ناکافی به خدمات شهری را پدید آورده است. بنابراین وجود نابرابری در توزیع خدمات و امکانات در محله‌های مختلف یک شهر پدیده‌ی جدیدی در هیچ یک از شهرهای جهان نیست (عبدی دانشپور، ۱۳۸۷: ۳۷). این نابرابری و عدم تعادل در شهرها یک امر طبیعی است و از بین بردن آن اگر اغراق نباشد غیرممکن است ولی می‌توان آن را به حداقل رساند. ساختار فضایی یک شهر متشکل از اجزا و عناصری است که با یکدیگر در کنش متقابل هستند که ناپایداری هرکدام از این اجزا بر کل ساختار شهر تأثیر خواهد گذاشت (ساوج و وارد، ۱۳۸۰: ۹۰). بنابراین سازمان فضایی متعادل در شهرها نوعی از پایداری شهری است و این زمانی محقق خواهد شد که هماهنگی و سازگاری منطقی بین پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در شهرها به وجود آید. توزیع خدمات در شهرها که نتیجه بارز جدایی‌گزینی اکولوژیک است، بر توزیع فضایی جمعیت در مناطق و نواحی شهری تأثیرگذار بوده است. در نتیجه توزیع مناسب و بهینه امکانات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و بهداشتی در میان مناطق و نواحی، یکی از مهمترین عوامل جلوگیری از نابرابری‌ها و شکاف توسعه و توزیع فضایی مناسب جمعیت در پهنه سرزمین است. مسأله مهم در برقراری توسعه پایدار شهری توجه به شاخص‌های اقتصادی، محیطی و سلامت اجتماعی شهرها در بستر برنامه‌ریزی است (Marcotulil, 2001, 557).

با وجود آشکارشدن این نابرابری‌ها و معضلات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در شهرها هیچ اتفاق نظری برای رسیدن به توسعه پایدار شهری حاصل نشده است. علاوه بر آن، برخی ابهام‌ها و جدل‌های تئوریک نیز در رابطه با مفهوم و چگونگی دستیابی به پایداری شهر وجود دارد که به پیچیدگی شرایط افزوده است (مثنوی، ۱۳۸۲: ۹). توسعه پایدار که امروزه یکی از موضوعات اصلی مورد بحث در محافل توسعه و برنامه‌ریزی است، برآیند انگاره‌های مختلف توسعه است (حسین‌زاده دلیر و ساسان پور، ۱۳۸۵: ۳۶). اصطلاح توسعه‌ی پایدار اولین بار توسط «برانت لندن» رئیس کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه در سال ۱۹۸۷ میلادی در گزارش آینده مشترک ما، که

به سازمان ملل ارائه نمود مطرح شد (زیاری، ۱۳۷۸:۵۴). عدالت اجتماعی به عنوان یکی از اصول چهارگانه توسعه پایدار در تمام جهان مورد توافق است (بارتون و کیتی، ۱۳۷۹:۱۸). مفهوم پایداری نقش عمده‌ای را در بقای یک شهر بازی می‌کند و دیربازی است که مفهوم جدید رسیدن به یک شهر پایدار به بحث‌های سیاست توسعه شهری وارد شده است (صرافی، ۱۳۷۵:۳۵). هدف اصلی توسعه پایدار مفاهیمی چون ارتقاء کیفیت زندگی یعنی دخالت دادن شاخص‌های کیفی و اجتماعی و تأمین رفاه و عدالت اجتماعی متمرکز است (بیگدلی، ۱۳۸۵:۳۹). آنچه مسلم است، این است که پایداری شهری گونه‌ای از توسعه پایدار است که محیط‌ها و فضاهای شهری را در برمی‌گیرد. این مقوله زمانی تحقق خواهد یافت که اصول و رهیافت‌های توسعه پایدار به عنوان اصلی در مطالعات توسعه شهرها به کار گرفته شود (Drakakis, 2000, 9). به عبارت دیگر، توسعه بهینه خدمات و امکانات به گونه‌ای هدایت شود که به نفع تمامی اقشار و گروه‌های اجتماعی گردد و عدالت اجتماعی و فضایی تحقق یابد (پاگ، ۱۳۸۳:۱۹۵). امام علی (ع) می‌فرماید: کسی که عدالت بورزد حکمش نافذ است یا در جایی دیگر می‌فرماید عدالت بورز تا قدرت و حکومتت تداوم یابد (حکیمی، ۱۳۸۰:۵۲). بنابراین عدالت فضایی در شهرها بدان معناست که مکان زندگی هر فرد حاصل از تقسیم کار اجتماعی وی را از استحقاق حقوق اجتماعی محروم نکند. نابرابری فضایی، تنها هنگامی موجه می‌باشد که بهبود همگانی را در پی داشته باشد (اطهاری، ۱۳۸۱:۲۸). دیوید هاروی عدالت اجتماعی و فضایی در شهرها را، تخصیص عادلانه‌ی منابع و امکانات شهری می‌داند که بتواند به گونه‌ای هدایت شود که افراد با حداقل شکاف و اعتراض نسبت به حقوق خود مواجه باشند و نیازهای جمعیتی آنها در ابعاد مختلف برآورده گردد (هاروی، ۱۳۷۹:۹۶). در نتیجه می‌توان گفت توسعه شهری زمانی می‌تواند در جهت پایداری قرار گیرد، که بتواند راهکارهای مشخص را برای تأمین مطلوب نیازهای خدماتی به ساکنان ارائه نماید (مرادی مسیحی، ۱۳۸۴:۱۵۱). هنگامی که پایین بودن درآمد با فقر درآمد ناشی از دسترسی کمتر به کالا و

خدمات ارائه شده از سوی بخش دولتی ترکیب شود به عقب ماندگی نواحی می انجامد (حسینزاده دلیر، ۱۳۸۲: ۷۲). در اصل سوم قانون اساسی نیز یکی از اساسی ترین اهداف دولت ایجاد امکانات دادگرانه است (قربان نیا، ۱۳۸۰: ۲۲۷). بنابراین دولت ها و دستگاه های برنامه ریز، وظیفه سنگینی در خصوص ایجاد تعادل در توزیع خدمات و امکانات شهری بر عهده دارند (اخوان کاظمی، ۱۳۸۱: ۲۳). در شهر عدالت همراه با سه اصل کارایی، کیفیت محیطی و سرزندگی چهار مقوله ی عمده شهر سازی است (سعیدنیا، ۱۳۸۳: ۵۴). عدالت به مفهوم توزیع عملکردها، خدمات و امکانات، دسترسی مناسب به مراکز خدمات دهی و فعالیتی (مکان تسهیلات) بدون تبعیض و تفاوت گذاری بین ساکنان یک شهر و مناطق شهری است (بهروان، ۱۳۸۵: ۱۵). عقب افتادگی اقتصادی و فقر ممکن است با دسترسی ضعیف به خدمات تشدید گردد. این ضعف دسترسی می تواند ناشی از مشکل کالبدی مکان، حمل و نقل ناکافی، توزیع نامناسب خدمات و منابع ناشی شود (رستمی و شاعلی، ۱۳۸۸: ۳). از مشخصه های بارز محله های پایدار می توان به امکانات مناسب زندگی، دسترسی به خدمات مناسب آموزشی، تفریحی و غیره اشاره کرد (حکمت نیا و زنگی آبادی، ۱۳۸۳: ۵). از جمله معیارهای محله پایدار می توان به دسترسی به خدمات شهری، امنیت و ایمنی و حس تعلق اشاره کرد که در قالب ابعاد کالبدی، اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی قرار گرفته اند (رهنما و لیس، ۱۳۸۵: ۱۵۲ - ۱۳۷). با توجه به موضوع پژوهش که تحلیل توزیع خدمات عمومی شهر است، پایداری محلات با توجه به پراکنش و توزیع فضایی خدمات شهری بررسی می شود. با توجه به وضع موجود، توزیع فضایی خدمات شهری در سطح محلات شهر سمیرم و ارتباط آن با پراکنش جمعیت در راستای عدالت فضایی و پایداری محلات شهر، ناموزون و نامتعادل به نظر می رسد.

۱-۲-۱- سؤالات تحقیق

۱- بین توزیع عادلانه خدمات عمومی و پراکنش جمعیت در شهر سمیرم چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۲- بین توزیع فضایی خدمات عمومی و پایداری محلات شهر سمیرم چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۱-۲-۲- فرضیات تحقیق

۱- رابطه معناداری بین توزیع خدمات عمومی و پراکنش جمعیت وجود دارد.

۲- بین توزیع خدمات عمومی و پایداری محلات شهر رابطه‌ی مستقیمی وجود دارد.

۱-۳- پیشینه تحقیق

با توجه به موضوع تحقیق به نمونه‌هایی از پژوهش‌های انجام شده در زمینه تحلیل توزیع فضایی خدمات شهری اشاره می‌گردد.

۱-۳-۱- تحقیقات داخلی

وارثی، قائد رحمتی و باستانی‌فر (۱۳۸۶) در تحقیقی با عنوان بررسی اثرات توزیع خدمات شهری در عدم تعادل فضایی جمعیت (مطالعه موردی: مناطق شهر اصفهان)، مناطق شهر اصفهان را در ارتباط با ۱۴ نوع خدمات شهری طی یک دوره زمانی ۱۰ ساله مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که جمعیت و خدمات به صورت متعادل پراکنده نشده و در طی این دوره زمانی این روند نامتعادل‌تر شده و این امر بر روی مهاجرت‌های درون-شهری تأثیرگذار بوده است.

زنگی‌آبادی، وارثی و یغفوری (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی از منظر عدالت اجتماعی (مطالعه موردی: زاهدان) اقدام به شناسایی روند تعادل جمعیتی

در مناطق شهر زاهدان و چگونگی تناسب آن با خدمات شهری پرداخته‌اند. نتایج بدست آمده در پژوهش نشان داد که تنها با ارائه سازوکار توزیع خدمات برابر و متناسب با نیازهای جمعیتی در سطح شهر زاهدان می‌توان به تعادل رسید.

حاتمی‌نژاد، فرهودی و جابری (۱۳۸۷) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل نابرابری اجتماعی در برخورداری از کاربری‌های خدمات شهری (مطالعه موردی: شهر اسفراین) به بررسی رابطه بین سطح اقتصادی- اجتماعی شهروندان و میزان برخورداری از خدمات شهری با استفاده از شاخص ناموزون موریس پرداختند. نتیجه تحقیق نشان داد که الگوی توزیع کاربری‌های خدماتی به نفع گروه‌های مرفه عمل می‌کند که با اصل عدالت فضایی در شهر در تناقض است.

خاکپور و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی پیرامون بررسی و تحلیل نابرابری در سطوح توسعه- یافتگی شهر مشهد توزیع فضایی خدمات شهری را با سطح برخورداری مناطق شهر مشهد با استفاده از مدل موریس و سیستم اطلاعات جغرافیایی (Arc GIS) با هم مقایسه کرده که نتایج نشان‌دهنده رابطه منفی بین تعداد جمعیت مناسب و سطح برخورداری مناطق از خدمات شهری است.

رستمی و شاعلی (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان تحلیل توزیع فضایی خدمات شهری در شهر کرمانشاه به شناسایی درجه توسعه‌یافتگی مناطق شهری با توجه به توزیع خدمات پرداختند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که این شهر از حیث خدمات‌رسانی شهری و توزیع آن با مشکل مواجه است و نیاز به باز توزیع فضایی خدمات در سطح شهر کرمانشاه احساس می‌شود.

خاکپور، وطن‌پرست و صادقی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان تحلیل وضعیت اقتصادی، اجتماعی و کالبدی محلات شیروان در راستای توسعه پایدار شهری به شناسایی وضعیت محلات از بعد اجتماعی-اقتصادی با توجه به توزیع امکانات و خدمات پرداختند. مطالعات انجام گرفته نشان می‌دهد که امکانات و خدمات به طور مناسب در سطح محلات توزیع نشده و

مسائل و مشکلات موجود باعث عدم تمایل ساکنان به سکونت در محله‌ی خود شده که این امر توسعه پایدار شهر شیروان را زیر سؤال برده است.

ضرابی و موسوی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان تحلیل فضایی پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در نواحی شهری یزد به بررسی ارتباط پراکنش جمعیت و توزیع خدمات در نواحی شهر یزد پرداخته‌اند. نتایج حاصله نشان از عدم هماهنگی و سازگاری منطقی بین توزیع جمعیت و خدمات در شهر یزد دارد.

موسوی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان شکل پایدار شهر و عدالت اجتماعی در شهر میاندوآب به بررسی تأثیر الگوی توسعه شهری بر نحوه‌ی توزیع خدمات و امکانات شهر میاندوآب می‌پردازد و با معیار قرار دادن تراکم، نحوه‌ی توسعه شهر را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. سپس چگونگی توزیع امکانات و خدمات را در محله‌های مختلف مورد ارزیابی قرار داده و با برقراری ارتباط بین تراکم جمعیت و توزیع خدمات الگوی بهینه‌ای را برای توسعه پایدار شهری تعریف می‌نماید.

داداش‌پور و رستمی (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان سنجش عدالت فضایی یکپارچه خدمات عمومی شهری براساس توزیع جمعیت، قابلیت دسترسی و کارایی در شهر یاسوج، به تعیین شاخصی یکپارچه برای سنجش عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری پرداخته‌اند که این شاخص نشان‌دهنده‌ی دوگانگی شهری در شهر یاسوج می‌باشد.

احد نژاد روشتی، مولایی قلیچی، جواد زاده اقدام و حاتمی (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان تحلیل الگوی پراکنش فضایی مراکز آموزشی و ساماندهی کالبدی آن با استفاده از GIS (مطالعه موردی: منطقه ۸ تبریز) اقدام به شناسایی الگوی پراکنش فضایی مراکز آموزشی در محدوده مورد مطالعه پرداختند. بدین منظور از مدل تاپسیس در نرم افزار GIS استفاده گردید. نتایج نشان داد که بیشترین پراکنش در قسمت جنوب و جنوب غربی منطقه قرار دارد و الگوی